

УДК 327.5

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНІХ
ЗБРОЙНО–ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ**
**THE FEATURES OF DEVELOPMENT OF THE
INTERNAL ARMED AND POLITICAL CONFLICTS**

Фещенко І. В.,

аспірант кафедри філософських та соціальних
наук, Київський національний торговельно–
економічний університет (Київ, Україна),
e–mail: igor–feshchenko@ukr.net

Feshchenko I. V.,

Ph.D. Student of the Department of Philosophy
and Social sciences, Kyiv National University of
Trade and Economics (Kyiv, Ukraine), e–mail:
igor–feshchenko@ukr.net

Метою дослідження є вивчення та аналіз природи виникнення і форм існування внутрішніх збройно–політичних конфліктів.

Здійснено огляд наукових публікацій, результати яких стали теоретичною базою для вивчення особливостей розвитку внутрішніх збройно–політичних конфліктів.

Визначено зміст і обсяг базових понять дослідження. Автором запропоновано визначення поняття «збройний конфлікт всередині держави» як військового протистояння [через неможливість управління ситуацією лише силами поліції (міліції)] урядових сил (армії, підрозділів МВС, спецпідрозділів та суб'єктів боротьби з тероризмом) і незаконних збройних формувань (що відповідають певним критеріям за своєю організованістю і характером дій) або між такими формуваннями в інтересах територіальної цілісності та зміцнення безпеки держави у форматі певного правового поля.

Визначено типологію внутрішніх збройних конфліктів, яка може бути здійснена за кількома чинниками: за детермінацією конфліктності; за просторовими параметрами; за тривалістю у часі; за активністю (інтенсивністю) дій учасників.

Методологія полягає в застосуванні діалектичного, історичного методів дослідження та методу термінологічного аналізу.

Визначено, що під час проведення сучасних внутрішніх збройно–політичних конфліктів особлива роль відводиться використанню засобів масової інформації, як фактору впливу на супротивника для досягнення необхідних політичних або воєнних переваг, а також застосуванню сучасних інформаційних комп'ютерних технологій для руйнування систем військово–цивільного управління супротивника та з розвідувальною метою.

Доведено, що сьогодні Україна стоїть перед рядом загроз і викликів, серед яких одним із основних є вирішення військово–політичного конфлікту у східних регіонах країни і відновлення територіальної цілісності держави.

Охарактеризовано, що найбільшою небезпекою є не стільки зростання внутрішньодержавних конфліктів, скільки підвищення їх дестабілізуючого потенціалу. Зроблено висновок про те, що сучасні конфлікти поєднали в собі найнебезпечніші риси як міжнародних, так і внутрішньодержавних конфліктів. Однією з них можна вважати можливість їх прискореної ескалації – як вертикальної (посилення рівня інтенсивності конфлікту), так і горизонтальної (поширення конфлікту на інші країни і регіони).

Ключові слова: збройно–політичні конфлікти, гібридна війна, локальна війна, інформаційна війна, регіональні конфлікти, суб'єкти протистояння.

The aim of the research – to study and analyze the gist and forms of internal armed and political conflicts.

It has been reviewed the scientific publications, the result of which became the theoretical basis for studying the development peculiarities of internal armed and political conflicts.

It has been determined the content and scope of the basic concepts of the research. The author proposes the notion «internal armed» as a military confrontation [because of impossibility of managing the situation only by police (militia)] government forces (army, divisions of the Ministry of Internal Affairs, special anti–terrorism forces) and illegal armed groups (which correspond with their organization and the nature of actions to the certain criteria) or between such formations for the benefit of territorial integrity as well as strengthening national security in the format of a certain legal field.

It has been defined the typology of internal armed conflicts which can be carried out to several factors: determination of conflict; spatial parameters; duration in time; activity (intensity) of participants' actions.

The methodology lies in applying the dialectical and historical methods of the research as well as the method of the terminological analysis.

It has been defined that during the modern internal armed and political conflicts the special part is assigned to use of mass media as an influencing factor for the opponent to achieve necessary political or military advantages along with to use of modern information computer technologies for systems destruction of opponent's military and civil management and with the prospecting purpose.

It is proved that modern Ukraine faces a number of threats and challenges, among which one of the main is the decision of the armed and political conflict in the east regions of the country and restoration of territorial integrity.

It has been characterized that the greatest danger is not so much growth of the internal conflicts, as increasing their destabilizing potential. The study led to the following overall finding. The modern conflicts combine the most dangerous features of both international and intra–state conflicts. One of them can consider the possibility of their accelerated escalation – both vertical (increasing of intensity level of the conflict), and horizontal (the spread of conflict to other countries and regions).

Keywords: the armed and political conflicts, hybrid war, local war, information warfare, the regional conflicts, subjects of opposition.

Постановка проблеми. На всіх етапах розвитку людства війни та збройні конфлікти були неодмінними його супутниками. За підрахунками інститутів, що займаються питаннями воєнної історії, з часу закінчення другої світової війни було лише двадцять шість днів абсолютного миру. Це є свідченням на користь того, що варто розглядати і вивчати особливості всіх сучасних форм збройної боротьби – від невеликих збройних сутичок до широкомасштабних збройних конфліктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На початку ХХІ ст. кількість воєнно–політичних конфліктів не зменшується. Згідно з даними інститутів, що досліджують проблеми миру, за період після закінчення «холодної війни» на планеті виникло понад 60 значних воєнно–політичних конфліктів. Серед них лише декілька були міждержавними (Індія – Пакистан, Ефіопія – Еритрея, Ізраїль – Палестина, США – Ірак, Росія – Грузія), решта – внутрішньо–державними. Така тенденція внутрішньо–суспільних криз безпосередньо вплинула на всі держави світу. Все частіше і активніше розпалюються внутрішні збройно–політичні конфлікти, що дестабілізують суспільно–політичні відносини внутрі держави, підривають її економічні, політичні й духовні основи, вносять розбрат в міжнаціональні, міжконфесійні, міжкультурні відносини в державі. Тому важливим представляється вивчення та аналіз природи виникнення і форм існування такого типу збройно–політичних конфліктів, як внутрішні.

Аналізуючи історичні етапи дослідження даної проблеми, визначення її природи і сутнісних компонентів слід зазначити, що вона потребує більш широкого діапазону її вивчення та осмислення. В Україні нею займається ряд науковців, зокрема, А. Бандурка, О. Батриченко, Г. Перепелиця, М. Рильська, В. Смолук, Є. Магда, С. Сірий та ряд інших, які в тій чи іншій мірі в наукових доробка висвітлюють питання збройно–політичних конфліктів внутрішнього характеру.

Питаннями визначення власне понять, пов'язаних із внутрішніми збройно–політичними конфліктами, дослідженням їх природи та типологією їх прояву в сучасних умовах стало предметом інтересу як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників даної проблеми.

Найвідоміші серед них – М. А. Рильська, Е. А. Степанова, А. Г. Здравомислов, С. Віте, Я. Етингер. Та ін. Зокрема, М. А. Рильська виділяє соціально–політичну складову внутрішньо–політичного конфлікту як ключову ознаку виникнення внутрішніх збройно–політичних конфліктів, оскільки найбільша ймовірність переростання кризової ситуації у збройну форму розв'язання притаманна надзвичайним ситуаціям соціального характеру. За її визначенням внутрішньо–політичний конфлікт – виняткова за заходами, що вживаються для його розв'язання, і вища за рівнем соціальної напруженості форма внутрішньодержавного конфлікту; є однією із форм силового розв'язання соціально–політичних протиріч. Як і в будь–якому соціальному явищі, йому властиві певні характерні риси. З одного боку, внутрішній збройно–політичний конфлікт – це кризова форма надзвичайної ситуації соціального характеру, підставами виникнення якої можуть бути як конфлікти різних видів (економічні, політичні, міжнаціональні, регіональні тощо), так і надзвичайні обставини кримінального характеру. З іншого боку, конфлікт такого типу «може виникнути у формі збройного інциденту, збройної акції та інших збройних зіткнень обмеженого масштабу і стати наслідком спроби розв'язати національні, етнічні, релігійні та інші суперечності за допомогою засобів збройної боротьби» [4].

Виклад основного матеріалу. Збройно–політичні конфлікти – звичне явище в демократичному суспільстві. Їх особливість полягає в тому, що вони можуть перерости у великомасштабні громадські події (повстання, масові безладдя, революції, громадянські війни). Для багатьох сучасних політичних конфліктів характерний міжнаціональний аспект; майже в усіх випадках збройно–політичний конфлікт є одночасно національним або має таку сторону, як «урапатріотичний», сепаратистський або релігійний рух.

Небезпечність збройно–політичних конфліктів внутрішнього характеру зумовлена високим рівнем імовірності розвитку непрогнозованих і некерованих дій з боку порушників громадського порядку, кількість яких може дуже швидко збільшуватися та згодом перетворитися на агресивний натовп. Маловтішними є й наслідки цих конфліктів. Зазвичай вони супроводжуються величезною кількістю травм, які отримують учасники конфлікту завдяки нерідкому використанню різних видів як холодної, так і вогнепальної зброї, застосуванню неконтрольованого насильства, жорстокого поводження, руйнування, пограбування, нехтування установленими нормами поведінки, зневажливим ставленням до працівників правоохоронних органів.

У багатьох країнах прийнято використовувати поняття «внутрішній збройний конфлікт» як форму розв'язання політичних, економічних, національно–етнічних, релігійних та інших протиріч із застосуванням засобів збройної боротьби конфліктуючими сторонами. Істотним є і те, що внутрішній збройно–політичний конфлікт

у сучасному світі дуже часто поєднуються, а то й зливаються з таким явищем, як тероризм. Характер, інтенсивність терористичних, бандитських, диверсійних акцій, кількість залучених до цього сил і засобів досягли таких масштабів, що можуть бути трактовані як відкритий збройний військовий конфлікт внутрішнього характеру.

Важливо відрізнити збройно–політичний конфлікт від заворушень усередині країни. В обґрунтовуючих документах Міжнародний Комітет Червоного Хреста висловив думку, що заворушення всередині країни можна назвати ситуації, «які не є неміжнародними збройними конфліктами як такими, але в яких існує протистояння всередині країни, що характеризується певним ступенем серйозності або тривалості та актами насильства. Останні можуть набирати різних форм – від спонтанних актів протесту до боротьби між більш–менш організованими групами і владою. У таких ситуаціях, які не обов'язково переростають у відкриту боротьбу, влада широко використовує сили поліції або навіть збройні сили, щоб відновити порядок всередині країни». Ситуації напруженості всередині країни включають менш насильницькі обставини, наприклад, масові арешти, велику кількість «політичних» в'язнів, тортури або інші види незаконного поводження, насильницькі зникнення і (або) припинення дії основних судових гарантій [5, с. 6].

На основі узагальнення наведених точок зору щодо внутрішньодержавних воєнних конфліктів та визначених критеріїв під терміном «збройний конфлікт всередині держави» слід розуміти військове протиборство [через неможливість управління ситуацією лише силами поліції (міліції)] урядових сил (армії, підрозділів МВС, спецпідрозділів та суб'єктів боротьби з тероризмом) і незаконних збройних формувань (що відповідають певним критеріям за своєю організованістю і характером дій) або між такими формуваннями в інтересах територіальної цілісності та зміцнення безпеки держави у форматі певного правового поля. Вважатимемо також, що поняття «збройний конфлікт всередині держави» тотожне поняттям «збройний конфлікт неміжнародного характеру» та «внутрішній збройний конфлікт» [2].

Типологію внутрішніх збройних конфліктів може бути здійснено за кількома чинниками: за детермінацією конфліктності; за просторовими параметрами; за тривалістю у часі; за активністю (інтенсивністю) дій учасників. Правильна типологія можливих конфліктів на території України дозволить визначити їх сутність і можливі рушійні сили, що дасть змогу правильно спланувати діяльність силових структур щодо недопущення переходу конфлікту в його силову фазу або локалізувати і розв'язати його ще на початку ескалації за низької інтенсивності його перебігу.

Незважаючи на локальний та регіональний характер сучасних внутрішніх збройно–політичних конфліктів застосування в них сучасних засобів ведення збройної боротьби (у

тому числі компонентів зброї масового знищення) має катастрофічні економічні, техногенні, екологічні, соціальні та інші наслідки. Ці конфлікти мають широку амплітуду причин власної дії, різноманітні методи боротьби, різні завдання і прагнення, різноманітні види застосування зброї. Це, наприклад, збройне зіткнення за оволодіння певною частиною території (територіальні конфлікти); суперечки міжетнічні, міжплеменні чи міжконфесійні; протистояння в боротьбі за ринки збуту, за сфери економічного впливу.

Під час проведення сучасних внутрішніх збройно-політичних конфліктів («гібридної війни») особлива роль відводиться використанню засобів масової інформації, як фактору впливу на супротивника для досягнення необхідних політичних або воєнних переваг (медіа війна), а також застосуванню сучасних інформаційних комп'ютерних технологій для руйнування (дезорганізації) систем військово-цивільного управління супротивника та з розвідувальною метою (кібервійна). Супротивні сторони створюють програми для дезінформації та демотивації ворога, провокують агресивність. Сторони конфлікту створюють мотивуючі патріотичні відео для того, щоб залучити більшу кількість добровольців у свої ряди. В умовах сучасного глобалізованого суспільства важливу роль в справі мобілізації населення на активні дії належить електронним засобам масової інформації – перш за все телебачення і радіо. Мері Калдор попереджає, що ефект їх впливу на населення, особливо в сільській місцевості, не можна недооцінювати. На відміну від «опосередкованого впливу» друкованих засобів інформації і пропаганди, радіо і телебачення впливають на свідомість безпосередньо. Радіо і телебачення знаходяться зазвичай під державним контролем, проте недержавні сили і структури можуть вдаватися до аналогічних засобів у формі супутникового теле і радіомовлення та інших засобів впливу.

Серйозними і небезпечними стають збройно-політичні конфлікти, пов'язані з боротьбою класів, соціальних і політичних угруповань за владу, за домінування в суспільстві, повстання проти диктатури, певного політичного режиму, що нерідко призводить до розгортання громадянської війни. Нерідко внутрідержавні збройно-політичні конфлікти розпалюються в результаті «суверенізації» новоутворень, намагання вийти з-під контролю «метрополії», так звані сепаратистські війни. Часто збройно-політичні конфлікти виникають на ідеологічному ґрунті, так звані війни вільнодумства: комуністичного капіталістичного, комуністичного фашистського, геноцид на расовому, національному, конфесійному ґрунті) [3].

Доречним виглядає поділ внутрішніх збройно-політичних конфліктів відповідно до типів суб'єктів політики на інституціональні та неінституціональні, оскільки першою дією, стадією врегулювання конфлікту слід вважати інституціоналізацію, яка передбачає діяльність,

спрямовану на приведення несумісних інтересів у відповідність з деякими порядками – «правилами гри», а неорганізовані індивіди потенційно являють собою більш небезпечне джерело підтримки для екстремістських сил ніж ті, що належать до організованих груп. При залученні у внутрішній конфлікт політичних партій чи інших політичних інститутів, конфлікт переходить із фази відносної стихійності у фазу, що характеризується певною колективною дисципліною. Ескалація ж збройного насильства в сучасних конфліктах характерна в основному для неструктурованих груп, у яких відсутня чітка організація й керівництво.

В якості основних структурних елементів й параметрів сучасних збройно-політичних конфліктів мають бути учасники конфлікту, форма й рівень їхньої залученості в конфлікт, їхні інтереси, ресурси, цілі, причини, об'єкт, предмет, масштаб конфлікту, конфліктні установки, конфліктна поведінка, етапи конфлікту, потенціал конфлікту, середовище, інформаційне спостереження за розвитком збройно-політичного конфлікту. Для кожного з параметрів пропонується набір характеристик за якими можна оцінити вплив змін параметрів на хід конфлікту.

Головною метою сучасних збройно-політичних конфліктів, як і раніше, є ліквідація опору супротивника та спонукання його до безумовного виконання волі переможця, досягнення якої передбачається за рахунок фізичного насильства над збройними силами, руйнування систем державного і військового управління, об'єктів критичної інфраструктури тощо. При цьому зростає роль непрямих (невоєнних) дій на противника: політичних, дипломатичних, економічних, екологічних, інформаційно-психологічних операцій та інших (тобто відбувається «стирання» чіткої межі між політичним конфліктом та початком збройного протистояння – воєнними діями) [1].

Внутрішньо-державний збройно-політичний конфлікт в Афганістані продовжується з 2015 року. Новим виток подій пов'язаний з виводом сил НАТО з Афганістану, внаслідок чого відбулось підвищення активності діяльності бойовиків, в основному сил Талібану та Ісламської держави. Збройний внутрі-політичний конфлікт у Ємені продовжується з 2014 року. Розпочався як конфлікт між військами керівництва країни та прихильників шіїзму. Також потім до воєнних дій приєдналися сили Ісламської держави та Аль-Каїди. З країни втекли її керівники (президент, кабінет міністрів). Воєнні дії тривають з перемінним успіхом, новий виток протистояння пов'язаний з поверненням до Ємену її колишніх керівників заради відновлення своєї влади.

Конфлікт у Лівані продовжується з 2011 року та пов'язаний з подіями Арабської весни та воєнних дій в Сирії. Сторонами конфлікту є армія Лівану та терористи Ісламської держави і – Аль-Каїди.

Збройно-політичний конфлікт внутрішнього характеру на сході України продовжується з 2014 року. В ньому беруть участь сили Збройних сил України, добровольчих батальйонів, українські

націоналісти, групи патріотично налаштованої молоді. Зі сторони Росії є факти перебування російських регулярних військ, найманих бандформувальників, російських націоналістів. Конфлікт призвів до знищення економіки Донбасу, занепаду промисловості та рівня життя громадян, виїзду та міграції великих груп населення східних регіонів. Особливістю цього конфлікту є невикористання повітряних сил та закриття повітряного простору після кількох терористичних актів, основним з яких було збиття пасажирського літака малайзійської авіакомпанії. Незважаючи на дії міжнародних організацій, таких як ОБСЄ, конфлікт продовжується та має риси такого, що буде тривати довгий час.

Сьогодні Україна стоїть перед рядом загроз і викликів, серед яких одним із основних є вирішення військово-політичного конфлікту у східних регіонах країни і відновлення територіальної цілісності нашої держави. Відтак пошук шляхів вирішення даного протистояння є дуже актуальним на сучасному етапі.

Проблема розв'язання східноукраїнського конфлікту належить до суперечностей українського суспільства, які визначатимуть його долю на найближчі десятиліття. Проте під час цього конфлікту склалася ситуація, за якої національні інтереси українського народу підмінюються інтересами правлячих кіл України, що позбавляє можливості знайти спільну основу для інтеграції доведених до розколу частин суспільства, які представлені населенням Донбасу та іншої частини України.

Що стосується кризового врегулювання, то найбільшою небезпекою є не стільки зростання внутрішньодержавних конфліктів, скільки підвищення їх дестабілізуючого потенціалу. Сучасні конфлікти поєднали в собі найнебезпечніші риси як міжнародних, так і внутрішньодержавних конфліктів. Однією з них можна вважати можливість їх прискореної ескалації – як вертикальної (посилення рівня інтенсивності конфлікту), так і горизонтальної (поширення конфлікту на інші країни і регіони).

Список використаних джерел

1. Батрименко, ОВ., 2004. 'Деякі особливості та витоки сучасних збройно-політичних конфліктів', *Політологічний вісник: Збірник наукових праць*, Вип.76, с.43–47.
2. Лавніченко, ОВ., Голдевський, СО., 2015. 'Сутність збройного конфлікту всередині держави та підходи до його типології', *Честь і закон*, №4 (55), с.4–13.
3. Насиновский, ВЕ., 1996. 'Вооруженные конфликты. Поиск решений', М.: *Объединенная редакция МВД РФ*, 128 с.
4. Рылская, МА., 2001. 'Внутренний вооруженный конфликт. Проблемы урегулирования (организационно-правовой аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: [спец.] 12.00.14 «административное право, финансовое право, информационное право»', Москва, 15 с.
5. Шиндлер, Д., 1994. 'Международный комитет Красного Креста и права человека', М.: *Международ. Ком. Крас. Креста*, 15 с.

References

1. Batrymenko, OV., 2004. 'Deiaki osoblyvosti ta vytyky suchasnykh zbrojno-politychnykh konfliktiv (Some features and

sources of the modern armed and political conflicts)', *Politolohichnyi visnyk: Zbirnyk naukovykh prats*, Vyp.76, s.43–47.

2. Lavnychenko, OV., Holdevskiy, SO., 2015. 'Sutnist zbroinoho konfliktu vseredyni derzhavy ta pidkhody do yoho typolohii (The essence of armed conflict within the state and approaches to its typology)', *Chest i zakon*, №4 (55), s.4–13.

3. Nasinovskii, VE., 1996. 'Vooruzhennyye konflikty. Poisk reshenii (Armed conflicts. Finding solutions)'. М.: *Obedinennaia redaktsiia MVD RF*, 128 s.

4. Rylskaia, MA., 2001. 'Vnutrennii vooruzhennyi konflikt. Problemy uregulirovaniia (organizatsionno-pravovoi aspekt): avtoref. dys. ... kand. iurid. nauk: [spets.] 12.00.14 «administrativnoe pravo, finansovoe pravo, informatcionnoe pravo» (Internal armed conflict. Settlement problems (organizational and legal aspect): dissertation abstract for PhD in Law Science degree: [specialization] 12.00.14 «administrative law, financial law, information law»)', Moscow, 15 s.

5. Shindler, D., 1994. 'Mezhdunarodnyi komitet Krasnogo Kresta i prava cheloveka (International Committee of the Red Cross and human rights)', М.: *Mezhdunar. Kom. Kras. Kresta*, 15 s.

* * *